

Dünya Ayçiçeği Verileri (bin ton)

	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19 ¹	2019/20 ²	Değişim (%) ³
Alan (bin ha)	23.474	25.920	25.917	26.265	26.644	1,4
Verim (ton/ha)	1,73	1,86	1,85	1,95	2,00	2,6
Üretim	40.711	48.230	47.846	51.309	53.480	4,2
Tüketim	40.711	47.256	48.079	51.003	53.355	4,6
Yılsonu Stokları	2.789	3.470	2.932	2.853	2.613	-8,4
İthalat	1.866	2.172	2.150	2.612	2.454	-6,0
İhracat	2.010	2.465	2.455	2.997	2.819	-5,9

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 09.01.2020) ¹/Tahmin, ²/Öngörü, ³/son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

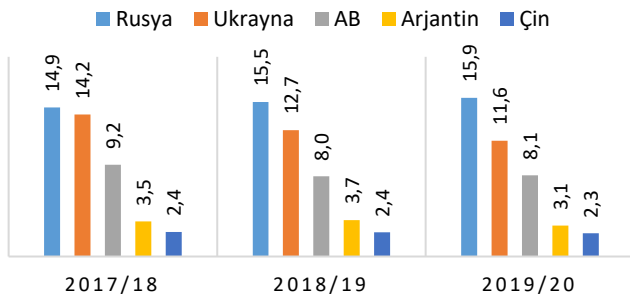
Ayçiçeği, içerdiği yüksek yağ oranı nedeniyle yağlı tohumlar içinde önemli bir yere sahiptir. Yağlık ve çerezlik olarak iki tip yetiştirilmekte olup süs bitkisi olarak da değerlendirilen tipleri mevcuttur. Yağlık ayçiçeği yağ, küspe ve biyodizel üretim amaçlı kullanılmaktadır. Dünyada üretilen ayçiçeği tohumunun yaklaşık %90'ı yağ için işlenmekte geri kalan kısmı ise çerezlik olarak tüketilmektedir.

USDA verilerine göre, dünyada 2018/19 pazarlama yılında 26,3 milyon hektar alanda ayçiçeği ekimi yapılmıştır. Aynı sezonda 1,9 ton/ha verim alınmıştır. Ekilen alanda bir önceki pazarlama yılına oranla %1,3 verimde ise %5,4 artış

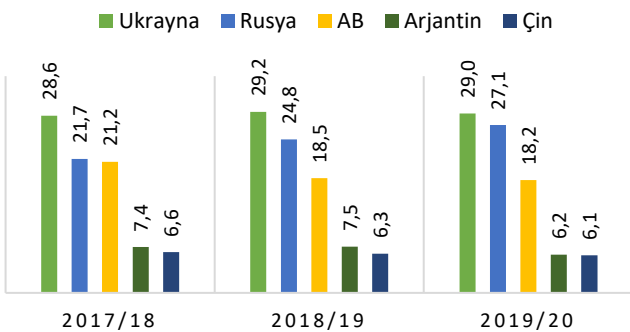
gerçekleşmiştir. Aynı pazarlama yılında üretim bir önceki pazarlama yılına göre %7,2 oranında artarak dünyada toplam 51,3 milyon ton gerçekleşmiştir. Üretimde 2019/20 pazarlama yılında bir önceki pazarlama yılına oranla %4,2 artarak 53,5 milyon ton olacağı, ekim alanının ise %1,4 oranında artarak 26,6 milyon hektara yükseleceği öngörülmektedir.

Dünyada ayçiçeği tohumu ihracatı, yağa oranla oldukça düşük düzeydedir. İhracatın büyük kısmı kırma işleminden sonra ham yağ olarak yapılmaktadır. 2019/20 pazarlama yılında ayçiçeği tohumunun sadece %5,3'ü ihraç edilmiştir.

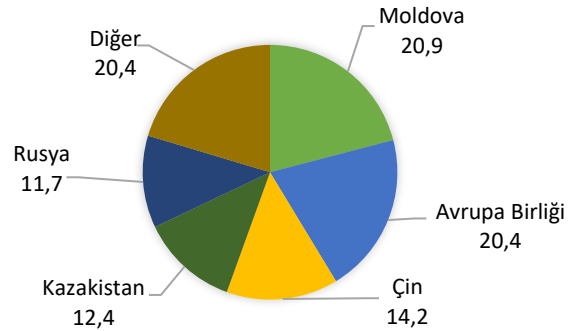
Ayçiçeği ekim alanında önemli ülkeler (%)

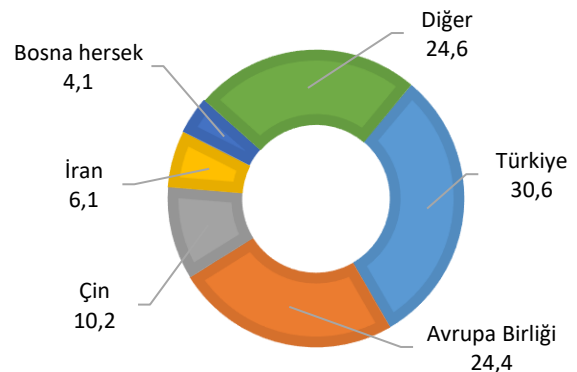
Ayçiçeği üretiminde önemli ülkeler (%)

Ülkelere göre dünya ayçiçeği ihracatı (2019/20, %)

Ayçiçeği ithalatında önemli ülkelerin payı (2019/20, %)

2018/19 pazarlama yılında ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Rusya, Ukrayna, AB, Arjantin ve Çin'de yapılmış olup, Rusya, Ukrayna ve AB dünya ayçiçeği üretiminin %72,5'sini gerçekleştirmişlerdir.

2019/20 pazarlama yılında dünya ayçiçeği üretiminde önemli bir değişiklik beklenmezken, Rusya'nın ayçiçeği üretiminde %2,3 oranında artış, Ukrayna'da ise %0,2 oranında azalma olacağı öngörülmektedir. Ayçiçeği tohum ihracatında, Moldova %20,9 ile ilk sırada yer alırken

Avrupa Birliği %20,4 ile ikinci sırada yer almaktadır. Söz konusu pazarlama yılında toplam ihracatın %79,6'sı Moldova, AB, Çin, Kazakistan ve Rusya tarafından yapılacağı öngörülmektedir.

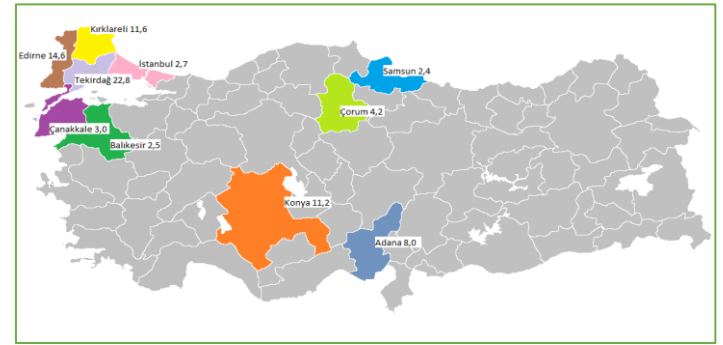
Dünya ayçiçeği tohum ithalatının %55'i AB ve Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı pazarlama yılında AB ayçiçeği ithalat miktarında bir önceki pazarlama yılına oranla %2,4 artış, Türkiye ayçiçeği ithalat miktarında ise %11,94 oranında azalma olacağı öngörülmektedir.

Türkiye Ayçiçeği Verileri¹ (bin ton)

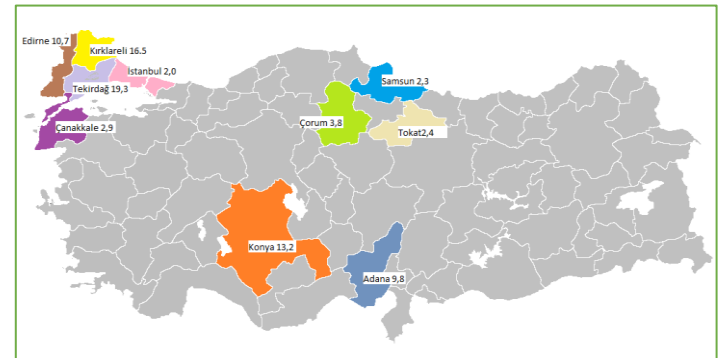
	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	Değişim(%) ²
Alan (1000 ha) ¹	657,45	685,31	720,10	779,62	8,3
Verim (kg/da) ¹	249,13	245,24	232,01	251,97	8,6
Üretim	1.638	1.681	1.671	1.964	17,6
Yurt içi kullanım	2.213	2.111	2.588	3.032	17,1
İthalat	2.798	2.361	2.864	2.166	-24,3
İhracat	1.968	1.833	1.974	1.202	-39,1

Kaynak: TÜİK, ¹/ Bitkisel üretim denge tabloları (Erişim: 09.01.2020), ²/verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

Ayçiçeği ekim alanları; Türkiye'de yağlık ayçiçeği, ağırlıklı olarak Trakya Bölgesi ve Konya'da üretilmektedir. 2018 yılı itibarıyla Tekirdağ (%22,8), Edirne (%14,7), Kırklareli (%11,6) ve Konya (%11,2) yağlık ayçiçeği ekim alanının %60'ını oluşturmaktadır. Türkiye'de 2017/2018 sezonunda ayçiçeği ekim alanı bir önceki sezona göre %8,3 oranında artarak 780 bin hektara ulaşmıştır.

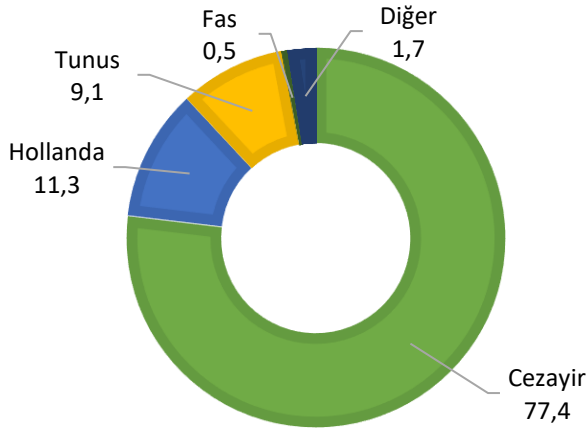
Ayçiçeği üretimi; Türkiye'de 2018 ayçiçeği üretim miktarı bir önceki yıla göre %17,6 artarak yaklaşık 2 milyon ton olmuştur. 2018 yılı itibarıyla Türkiye yağlık ayçiçeği üretiminde Tekirdağ %19, Konya %13,2, Edirne %10,7, Kırklareli %16,5 ve Adana %9,8'lik payla ilk sıralarda yer almıştır. TÜİK bitkisel üretim istatistiklerine göre 2019 yılında ayçiçeği üretimi bir önceki yıla göre %7,7 artarak 2,1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

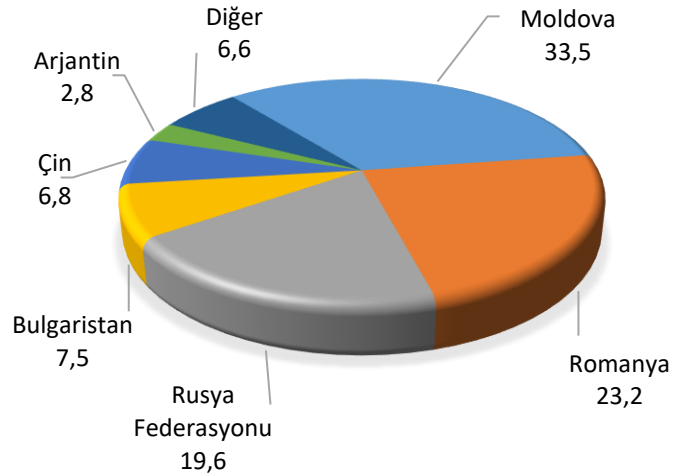
Türkiye'de 2019 Yılı Ayçiçeği Destekleme Politikaları:

Çiftçi Kayıt Sistemi'ne (ÇKS) dahil olan çiftçilere 2019 yılı Fark Ödemesi Desteği birim miktarı 40 kr/kg, mazot desteği 26 TL/da ve gübre desteği 4 TL/da olmak üzere toplamda 30 TL/da, sözleşmeli üretim için ilave 6 kr/kg Organik tarım desteği; III. Kategori üretim için; 30 TL/da olarak uygulanmaktadır. Patates siğili hastalığı görülen (Adana, Afyonkarahisar, Aksaray, Artvin, Ankara, Bursa; Gümüşhane, Iğdır, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Ordu, Sivas ve Trabzon) alanlarda yağlık ayçiçeği, aspir, kanola ve soya üretimi yapan çiftçilere aldığı alternatif ödeme desteği 110 TL/da'dır. Diğer yandan, Türkiye'de ayçiçeği tohumu ve ham yağ ithalatında gümrük vergisi ile gözetim fiyatı uygulamaları devam etmektedir.

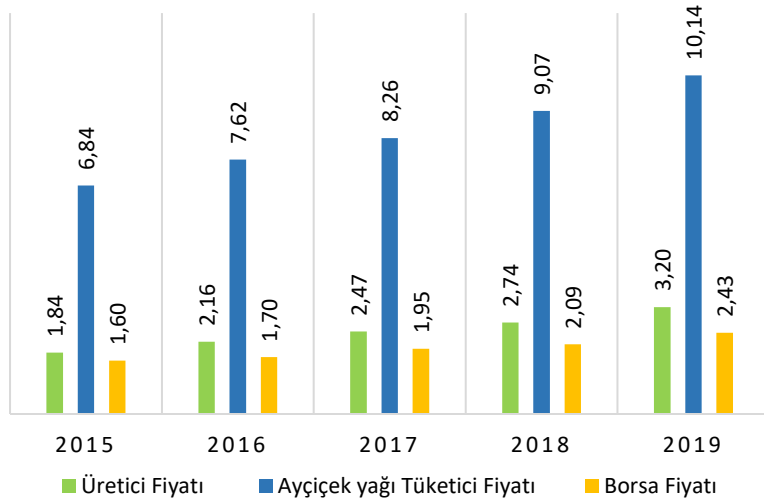
Türkiye'nin ayçiçeği ihracatında önemli ülkeler (2019, %)

Türkiye'nin ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler (2019, %)

TL/Kg

2018 yılı itibariyle 2,74 TL/kg olan ayçiçeği üretici fiyatı, 2019 yılında bir önceki yıla göre %16,7 artışla 3,20 TL/kg olarak gerçekleşmiştir.

2018 yılı itibariyle 9,07 TL/kg olan Ayçiçek yağı tüketici fiyatı, 2019 yılında bir önceki yıla göre %11,7 artışla 10,14 TL/kg olarak gerçekleşmiştir.

Ayçiçeği borsa fiyatında Tekirdağ Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatları dikkate alınmış olup, bu fiyat 2019 yılı ortalaması 2,43 TL/kg'dır. 2019 yılı ortalama borsa fiyatı 2018 yılı ortalama borsa fiyatına göre %16 artmıştır.

Kaynak:TÜİK, Tekirdağ Ticaret Borsası (14.01.2020)

Türkiye'de yağlık ayçiçeğinin, üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması ve arz açığının giderilmesi amacıyla desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, yağlık ayçiçeği uzun yıllardır üretimini teşvik etmek ve bitkisel yağ açığını giderebilmek amacıyla devlet desteklemesi kapsamındadır. 2019 yılında yağlık ayçiçeği üreticilerine verilen toplam destek miktarı bir önceki yıla oranla %5,2 oranında artarak 0,508 TL/kg olarak gerçekleşirken son beş yıllık süreçte %37,3 oranında artış göstermiştir.

Verilen Destek (TL/kg)

Yıllar	Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Gübre	Mazot	Toplam
2015	0,30	0,009	0,034	0,032	0,375
2016	0,40	-	0,045		0,445
2017	0,40	0,003	0,015	0,064	0,482
2018	0,40	0,003	0,014	0,069	0,486
2019	0,40	0,003	0,014	0,094	0,511

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, TEPGE hesaplamaları

	2015	2016	2017	2018	2019
Ayçiçeği Fiyatı (TL/kg)	1,84	2,00	2,29	2,74	3,20
Destek (TL/kg)	0,38	0,45	0,48	0,48	0,51
Ayçiçeği Fiyatı + Destek (TL/kg)	2,22	2,45	2,77	3,22	3,71
Gübre Fiyatı (TL/kg) (A.Nitrat %26)	0,89	0,76	0,87	0,99	1,22
Mazot Fiyatı (TL/lt)	3,85	3,85	4,69	5,75	6,43
Tohumluk Fiyatı (TL/kg)	39,19	39,30	38,79	52,83	70,40 ¹
1 kg Ayçiçeği ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Ayçiçeği/Gübre	2,07	2,63	2,63	2,77	2,62
Ayçiçeği + destek/Gübre	2,49	3,22	3,19	3,26	3,04
Ayçiçeği/Mazot	0,48	0,52	0,49	0,48	0,50
Ayçiçeği + destek/Mazot	0,58	0,64	0,59	0,56	0,58
Ayçiçeği/Tohum	0,05	0,05	0,06	0,05	0,05
Ayçiçeği + destek/Tohum	0,06	0,06	0,07	0,06	0,05

Ayçiçeği Girdi Pariteleri

2019 yılı ayçiçeği üretici fiyatı 3,20 TL/kg, gübre fiyatı 1,22 TL/kg, mazot fiyatı 6,43 TL/kg, 2019 yılı ilk 6 ayında ayçiçeği hibrit tohumluk fiyatı ise 70,40 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında ayçiçeği/gübre paritesi bir önceki yıla göre %5,2, ayçiçeği/tohum paritesi %12,4 oranında azalırken, ayçiçeği/mazot paritesi ise %4,4 oranında artmıştır. Ayçiçeği girdi pariteleri değerlendirildiğinde ise 2018 yılına oranla, ayçiçeği+destek/gübre paritesi %6,6, ayçiçeği+destek/tohum paritesi %13,7 oranında azalırken, ayçiçeği+destek/mazot paritesi %2,9 oranında artmıştır.

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, TEPGE hesaplamaları, TÜİK. ¹/BÜGEM 2019 yılı ilk 6 ay verisi 2019 yılı hesaplamalarında 2018 yılı verimi kullanılmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada bitkisel yağ üretimi palm yağı başta olmak üzere soya, kolza ve ayçiçeğinden karşılanırken, Türkiye’de büyük oranda ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Türkiye’de, ayçiçeği yağı yemeklik kalitesi yönünden ve ayçiçeği tohumunun içerdiği yüksek orandaki (%22-50) yağ miktarı nedeniyle tüketimi yüksektir. Türkiye’de bitkisel yağ ihtiyacı, kişi başı tüketim miktarı ve nüfus artışına paralel olarak artış göstermektedir ancak yağ ihtiyacını karşılayacak düzeyde üretim gerçekleştirilememektedir. Yurt içinde üretilen ayçiçeği ile toplam bitkisel yağ talebinin sadece %18,4’ü karşılanabilmektedir (1). Bu nedenle; giderek artan önemli miktardaki yağ açığı ise, tohum ve ham yağ ithalatı yoluyla karşılanmakta olup bitkisel yağ sanayi, hammadde yönünden %65 düzeyinde dışa bağımlı durumdadır.

Türkiye’de 2016/2017 sezonunda üretilen 1,20 milyon ton yağlık ayçiçeğinden 492 bin ton ham yağ üretimi gerçekleşmiştir. Aynı sezonda Türkiye’nin 1,40 milyon ton olan toplam ayçiçek ham yağı arzının sadece %35,1’i yerli üretim ile geriye kalan kısmı ise tohum ve ham yağ ithalatı ile karşılanmıştır (2).

Türkiye’de yağlık ayçiçeği üretiminde üretim maliyetini düşürebilecek tedbirler alınması ve diğer ürünlerle rekabet edebilir bir duruma getirilmesi önem arz etmektedir.

2004-2015 yılları arası dalgalanmalar ve trend dikkate alınarak yapılan tahminlere göre; Türkiye’de 2030 yılında yağlık ayçiçeği üretim miktarının 2,3 milyon ton, ayçiçeği tüketim miktarının 3,6 milyon ton, ayçiçeği ithalatının ise ortalama 1,1 milyon ton seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. Aynı araştırmada, ayçiçeği fiyatlarındaki 1 kuruşluk artışın ayçiçeği üretimini ortalama 3.177 ton artırırken, prim ödemesindeki aynı artışın üretimi ortalama 31.771 ton artıracığı hesaplanmıştır. Dolayısıyla; ayçiçeği üretimini destekleyici politikaların, genel olarak ayçiçeği çiftçilerinin üretim maliyetlerini düşürerek daha etkin bir üretim yapılmasına da olanak sağlayacağı tahmin edilmektedir (3).

Yararlanılan Kaynaklar

- 1/Top ve Özudoğru, 2016, Türkiye’de Ayçiçeği Destekleme Politikalarının Tercihinde Etkili Olan Faktörler, 2(2), s:1-10.
- 2/BYSD, 2017
- 3/GEDİKOĞLU, H. Ayçiçeği neden stratejik ürün olmalı? Yağlı Tohumlu Bitkiler Konferansı, 14 Eylül 2017, İstanbul, BYSD.

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ (TEPGE)

Enstitümüz tarım, gıda, çevre ve kırsal kalkınma konularında ekonomik araştırmalar yaparak ve/veya yaptırarak başta Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere, kamu ve özel sektörde karar alıcı birimleri bilgilendirmeyi, böylece araştırma sonuçlarına dayalı politikalarla/kararlarla ülke tarımının gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilen, konusunda üzerine düşen görevleri yapmaya yetkin ve güçlü bir kurumsal yapıya ulaşmayı hedeflemektedir.

<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge>

Bilgi için: Peruze BOZER, peruze.pinar@tarimorman.gov.tr, +90 312 287 58 33